

Список використаних джерел

1. Богатирьов І. Г. Кримінологія : підручник / заг. ред. І. Г. Богатирьова, В. В. Топчія. Київ : ВД Дакор, 2018. 352 с.
2. Никифорчук Д.Й. Транзит наркотиків територією України як передумова поширення наркобізнесу в Європі. *Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ*. 2019. № 2. с. 41–48
3. Interpol. The International Criminal Police Organization URL: <https://www.interpol.int/Crimes/Organized-crime>
4. Державна прикордонна служба України. Офіційний сайт. Новини. URL:<https://dpsu.gov.ua/ua/news/Do-uvagi-gromadyan-yaki-peretinauyut-kordon-z-Polshcheyu/>
5. Никифорчук Д.Й. Теоретичні та організаційно-тактичні засади протидії незаконному обігу наркотичних засобів оперативними підрозділами міліції України : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.09. К., 2010. 437 с.
6. Puniskis, M. J. (n.d.). Europol. Encyclopedia of Transnational Crime & Justice. doi:10.4135/9781452218588.n53
7. Lantsman, L. (2013). “Moveable currency”: the role of seaports in export oriented vehicle theft. *Crime, Law and Social Change*, 59(2), 157–184. Retrieved from doi:10.1007/s10611-013-9420-7

Савченко Андрій Володимирович,

начальник контрольного відділу аналітичного управління Департаменту організаційно-аналітичного забезпечення та оперативного реагування Національної поліції України, доктор юридичних наук, професор

ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗАСОБАМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА В ПОЛОЖЕННЯХ ОКРЕМИХ ЗАКОНОПРОЄКТІВ

Анотація. У статті здійснений аналіз положень окремих проєктів Законів України, що були подані на розгляд Верховної Ради України наприкінці 2019 – початку 2020 рр., в яких містяться пропозиції щодо запобігання злочинам у сфері службової діяльності засобами кримінального права. З'ясовані проблемні питання таких законопроєктів, а також висловлені відповідні зауваження та пропозиції до них.

Ключові слова: запобігання, злочини у сфері службової діяльності, засоби кримінального права, законопроєкти, пропозиції та зауваження.

Summary. The article analyzes the provisions of separate draft Laws of Ukraine submitted to the Verkhovna Rada of Ukraine in late 2019 – early 2020, which contain proposals for the prevention of crimes in the area of

official activity by means of criminal law. The issues of such bills have been clarified and the relevant comments and suggestions have been made.

Keywords: prevention, crimes in the sphere of official activity, means of criminal law, bills, proposals and remarks.

У період з жовтня 2019 року до лютого 2020 року до Верховної Ради України було скеровано низку проектів Законів України, в яких містилися різноманітні пропозиції стосовно змін і доповнень до розділу XVII «Злочини у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг» Особливої частини Кримінального кодексу (далі – КК) України. Немає сумнівів, що розробники цих законопроектів переслідували високу мету запобігання вказаним злочинам (для скорочення будемо їх називати «злочинами у сфері службової діяльності») засобами кримінального права, тобто таким кримінально-правовим інструментарієм, який застосовується державою для регулювання і захисту відповідних суспільних відносин (сюди можна віднести, наприклад, кримінально-правові норми, акти застосування таких норм права, офіційні акти їх тлумачення тощо). При цьому сучасні українські науковці присвячують зазначеним питанням навіть комплексні наукові дослідження (зокрема, у 2017 р. Д. Г. Михайленко розробив концептуальні основи протидії корупційним злочинам засобами кримінального права) [1]. Водночас не всі законопроекти були обґрунтованими, виваженими та несуперечливими, відтак вони мали низку проблемних питань, що потребували свого розв'язання. Розглянемо далі докладніше окремі проекти Законів України, що стосувалися сфери службової діяльності, критично їх проаналізувавши та висловивши відповідні зауваження й пропозиції.

Так, у проекті Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за діяння, наслідком яких є введення надзвичайного стану, спричинення техногенної катастрофи, зупинення теплопостачання, водопостачання, електропостачання, вивезення відходів» (реєстр. № 2263 від 15.10.2019) [2] пропонується доповнити КК України ст. 364-2 «Діяння посадових чи службових осіб, що призвели до істотної шкоди охоронюваним законом правам, свободам та інтересам окремих громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам окремих юридичних осіб». При цьому санкції за вчинення такого злочину мають передбачати, з-поміж іншого, штраф відповідно: від сорока тисяч гривень до вісімдесяти тисяч гривень – як основне покарання (ч. 1 ст. 364-2) та від вісімдесяти тисяч гривень до ста шістдесяти тисяч гривень або без такого – як додаткове покарання (ч. 2 ст. 364-2). Тобто штрафи у цьому законопроекті мають фіксований вимір у прив'язці до конкретно визначених мінімальних і максимальних їх розмірів у національній валюті (гривні), що суперечить вимогам ст. 53 «Штраф» КК України, де прямо

передбачено, що такі розміри мають обраховуватися виключно у «неоподатковуваних мінімумах доходів громадян». Окрім того, викликає зауваження конструкція об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 364-2 КК України, оскільки він сформульований неоднозначно та містить подвійні причинно-наслідкові конструкції (зокрема, «діяння ..., наслідком яких є ..., що призвели до ...»). Ускладнює ситуацію й суперечливе визначення істотної шкоди, яке пропонується помістити до п. 1 примітки до цієї статті (такого роду шкодою буде визнано шкоду, яка створює небезпеку життю чи здоров'ю людей чи порушення нормального режиму їх життя та/або матеріальну шкоду, що перевищує двадцять тисяч гривень). За такої ситуації правильна оцінка у цьому складі злочину істотної шкоди, яка буде мати одночасно як матеріальний, так і нематеріальний характер, виключається. Усе це напряму стосується і пропонуваного положень у ч. 2 ст. 364-2 КК України («те саме діяння, якщо воно спричинило тяжкі наслідки»), а також змісту терміна «тяжкі наслідки» (вважаються такі наслідки у вигляді матеріальної шкоди, що перевищують сто шістдесят тисяч гривень та/або створюють загрозу життю і здоров'ю людей, що призвело до смерті особи). Загалом діяння, відповідальність за яке запропоноване передбачити у ст. 364-2 КК України, могло б охоплюватися або складом злочинущо міститься у ст. 367 «Службова недбалість», або іншими суміжними складами злочинів.

У проєкті Закону України «Про внесення зміни до статті 364 Кримінального кодексу України щодо уточнення ознак окремих злочинів у сфері службової діяльності» (реєстр. № 2621 від 18.12.2019) [3] було запропоновано у п. 3 примітки до ст. 364 КК України уточнити термін «істотна шкода» (шляхом доповнення його юридичною конструкцією, що раніше вже існувала у цьому Кодексі та критикувалася низкою науковців, – «якщо вона (істотна шкода) полягає у завданні матеріальних збитків»). Звідси істотна шкода не буде обмежуватися виключно завданням матеріальних збитків і до неї, як варіант, буде застосований оціночний (аксіологічний) підхід. На думку розробників, це позитивно впливатиме на розширення обсягу кваліфікації суспільно небезпечних діянь і дасть можливість притягати до кримінальної відповідальності більшу кількість осіб. Але хіба ж це є самоціллю закону про кримінальну відповідальність? Замість розширення та уточнення самого суспільно небезпечного діяння, його об'єктивних й особливо суб'єктивних (зокрема, через розширення вказівки не тільки на мету, але й на специфічні мотиви вчинення цього злочину – корисливі, особисті тощо) ознак, законодавець знов повертається на «круги своя». Вважаємо таку ситуацію неприпустимою, адже вона значно погіршує кримінально-правове становище особи і не сприяє гуманізації кримінальної відповідальності. Водночас законодавець обмежено підійшов до реалізації запропонованої ним стратегії змін до ст. 364 КК України, оскільки у законопроєкті немає

пропозицій з приводу аналогічних доповнень до дефініції «тяжкі наслідки» у п. 4 примітки до цієї статті.

У проєкті Закону України «Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор» (реєстр. № 2285-9 від 27.12.2019) [4] передбачається доповнити КК України новою нормою – ст. 365-3 «Бездіяльність працівника правоохоронного органу щодо незаконних азартних ігор», яка містить спірну редакцію, оскільки одночасно охоплює ознаки зловживання владою або службовим становищем і службової недбалості. На практиці, як уявляється, її застосування може призвести до кримінально-правових колізій і невірної кваліфікації вчинених діянь. Окрім цього, незвично суворим має бути покарання за вчинення цього специфічного злочину («позбавлення волі на строк від десяти до п'ятнадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років»), який вважатиметься найбільш тяжким, порівняно навіть із корупційними злочинами у межах аналізованого розділу Особливої частини КК України. Звідси вважаємо недоцільним існування окремої кримінальної відповідальності за бездіяльність працівника правоохоронного органу щодо незаконних азартних ігор, яка повинна охоплюватися тільки чинною редакцією ст. 367 «Службова недбалість» КК України.

Також у проєкті Закону України «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо порушення народним депутатом України вимог Регламенту Верховної Ради України» (реєстр. № 2738 від 14.01.2020) [5] запропоновано, з-поміж іншого, доповнити КК України ст. 364-3 «Порушення народним депутатом України вимог Регламенту Верховної Ради України», де: а) за вчинення вказаних дій передбачити покарання у виді «обмеження волі на строк до одного року з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на той самий строк» (ч. 1); б) за повторне вчинення вказаних дій передбачити покарання у виді «обмеження волі на строк до трьох років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на той самий строк». Порівняно із запропонованою редакцією нової ст. 364-2 «Здійснення народним депутатом України на пленарному засіданні Верховної Ради України голосування замість іншого народного депутата України» КК України зазначена редакція ст. 364-3 цього Кодексу взагалі не передбачає у своїх санкціях застосування штрафів. Натомість на практиці реалізація положень ст. 364-3 КК України буде неможливою з таких причин: по-перше, якщо народного депутата України визнають винним і засудять за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 цієї статті, то йому призначать – 1 рік обмеження волі, а після відбуття цього основного покарання, він відбудуватиме додаткове – позбавлення права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на той самий строк, тобто знов на 1 рік. Відповідно народний депутат матиме судимість.

Згідно з п. 6 ч. 1 ст. 89 КК України особи, засуджені до обмеження волі, вважаються такими, що не мають судимості, якщо вони протягом двох років з дня відбуття покарання (основного та додаткового) не вчинять нового злочину. Тобто, фактично йдеться про якнайменш чотирьохрічний термін судимості у винної особи. Поряд із цим, відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про статус народного депутата України» від 17.11.1992 р. № 2790-ХІІ (із змінами та доповненнями), передбачене дострокове припинення повноважень народного депутата України у разі набрання законної сили обвинувальним вироком суду щодо нього. Отже, фактично злочин, передбачений ч. 2 ст. 364-3 КК України, народний депутат України ніколи не зможе вчинити, бо за вчинення злочину, передбаченого ч. 1 цієї статті, він буде позбавлений статусу народного депутата.

Наприкінці зауважимо, що наведені нами аргументи можна було б урахувати при доопрацюванні аналізованих проектів відповідних Законів України, оскільки в них містяться зауваження та пропозиції, які здатні оптимізувати запобіжну роль засобів кримінального права у контексті запобігання злочинам у сфері службової діяльності.

Список використаних джерел

1. Михайленко Д. Г. Протидія корупційним злочинам засобами кримінального права: концептуальні основи : монографія. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2017. 582 с.

2. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо відповідальності за діяння, наслідком яких є ведення надзвичайного стану, спричинення техногенної катастрофи, зупинення теплопостачання, водопостачання, електропостачання, вивезення відходів (реєстр. № 2263 від 15.10.2019). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=67081.

3. Проект Закону про внесення зміни до статті 364 Кримінального кодексу України щодо уточнення ознак окремих злочинів у сфері службової діяльності (реєстр. № 2621 від 18.12.2019). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=.

4. Проект Закону про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор (реєстр. № 2285-9 від 27.12.2019). URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67807.

5. Проект Закону про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо порушення народним депутатам України вимог Регламенту Верховної Ради України (реєстр. № 2738 від 14.012020). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67877.